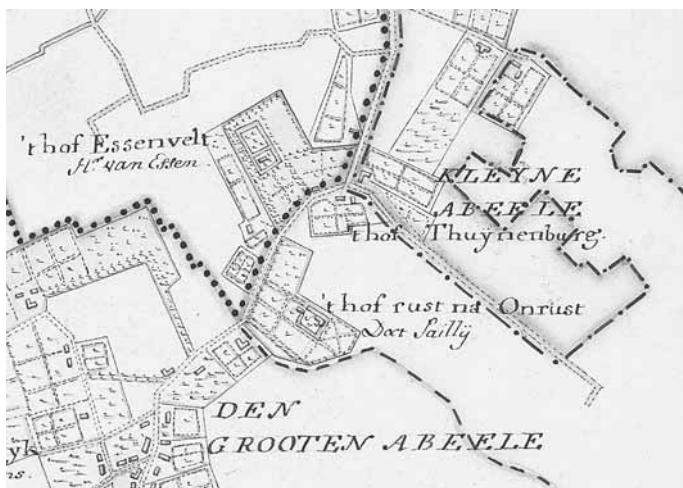

Rust na Onrust

Buitenplaatsen en herenhuizen langs de Oude Vlissingeweg

In een vorig artikel (*De Wete*, juli 2008) nam ik – in samenwerking met de archeoloog Bram Silkens – het voormalige buiten Essenveld onder de loep. Het lag bij de Kleine Abeele, tegenover het landgoed Thuyrenburg.

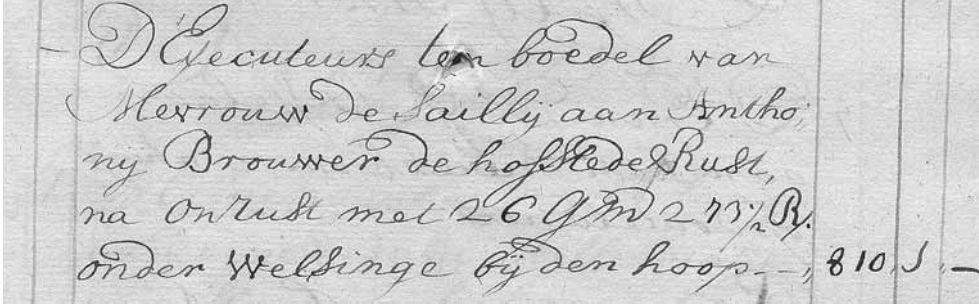
Rust na Onrust en omgeving op de kaart van Walcheren van de gebroeders Hattinga, 1750. (Zeeuws Archief, Atlas Hattinga Zeeland deel I, nr. 23)

We zetten nu onze wandeling langs de 'straatweg van Middelburg naar Vlissingen' – richting Groote Abeele – voort en zien gelijk al links van de weg, op slechts enkele honderden meters afstand, een parkachtig bosgebied liggen. Het is opnieuw een landgoed. Het heeft in de loop der eeuwen verscheidene eigenaars en bewoners en ook verschillende namen gehad, zoals Rust na Onrust, Hemelhof en De Koepel. De eerste naam komt voor op de kaart van Walcheren, gemaakt door de gebroeders Hattinga (1750). Als eigenaar wordt daar Doctor Saillij genoemd. Dat

klopt ook aardig met de gegevens uit de transportregisters van de Landvierschaar te Vlissingen. Daarin wordt vermeld dat "de Heer Saillij, Medicinedoctor te Middelburg", ter plaatse "eene Hofstede met Heernhuys, boerewoning, schuijre en stallinge" ge-

kocht heeft van de erfgenamen van schipper Jan Govaerts te Vlissingen. Het landgoed is op 8 juni 1748 "binnen den dorpe van Ooster-Souburgh publijck en met den stokke", dus via een openbare verkoping verkocht. Daarbij gaf men met het slaan van een stok aan dat de transactie officieel was. Het gebeurde in vroeger tijd ook wel met een "brandende keerse". Niet vóórdat de kaars uitgebrand was kon men zich eigenaar noemen van het geveilde goed. De koopsom van

de buitenplaats bedroeg 680 ponden Vlaams (€ 1.500,-). Waarschijnlijk is het landgoed al in de zeventiende eeuw gesticht. Het komt voor op de Visscher-Romankaart van omstreeks 1655. In de overloper van de Zuidwatering van 1650 wordt Noe Valcke als eigenaar vermeld. Het landgoed ligt in het Willem Huge Lemsblok. In 1691 gaat het buiten over op Adriana van der Vegt. Op 22 juni 1731 verkopen de erfgenamen van de heer Cornelis van Hoorn het landgoed – dat dan omschreven wordt als hofstede met huis en schuur en circa 22 gemeten land (circa negen hectare) – aan de gebroeders Adriaan en Samuël Beekman. De eerste is griffier van de stad Middelburg. De koopsom bedraagt 566 pond. Hoewel er in de desbetreffende akte geen sprake

is van een herenhuis, kan dat er wel zijn geweest. (Buitenplaatsen werden ook wel eens hofsteden genoemd.) De koopprijs – hoewel niet altijd maatgevend – wijst in die richting. Het is een fors bedrag voor die tijd. In 1735 wordt de hofstede verkocht aan Daniël le Roij en vervolgens in 1743 aan Jan Govaerts. In 1748 wordt het complex eigendom van eerdergenoemde Saillij.

Doctor Saillij

Paulus Franciscus Saillij is – volgens Fokker – in Middelburg geboren. Doordat de doopregisters uit die tijd, als gevolg van de brand in 1940, verloren zijn gegaan, weten wij niet precies zijn geboortedatum. Hij studeert geneeskunde aan de universiteit te Leiden. Op 5 augustus 1740 wordt hij daar bevorderd tot “medicinedoctor in de geneeskunde”. Daarna vestigt hij zich als geneesheer op de Markt en later aan de Blauwe Dijk in Middelburg. Het stadsbestuur benoemt hem tot “stadsdoctor” en hij wordt ook bedrijfsarts bij de West-Indische Compagnie. In 1742 trouwt hij met Jacoba Catharina Parker. Hij studeert ook nog rechten en oefent als nevenbedrijf de functie van advocaat uit. Officieel heet hij dus Meester Doctor Paulus Franciscus Saillij. In 1752 komt zijn naam ook voor als lid van het college van 24 commissarissen, onderdeel van het polderbestuur van Walcheren.

In 1756 staat Saillij niet meer op de lijst

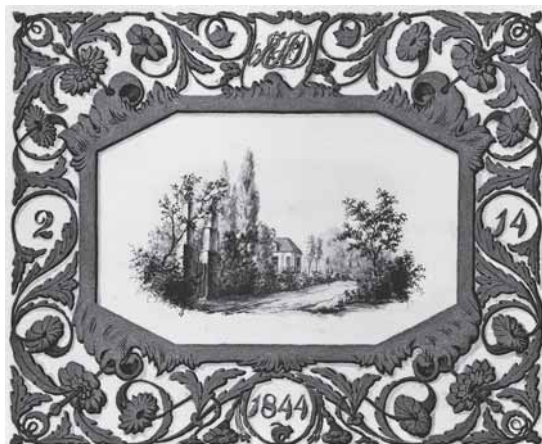
De vermelding van de verkoop van Rust na Onrust in het kohier van de 80ste penning (transportbelasting), 1771. (Zeeuws Archief, Rekenkamer van Zeeland D 69501)

van geneeskundigen te Middelburg en is hij dus vermoedelijk naar elders vertrokken. Mogelijk houdt dat verband met een ontuchtzaak waar hij bij betrokken was geraakt. Niet dat hij daar zelf deel aan heeft gehad, maar hij heeft een en ander oogluikend toegelaten. De vierschaar veroordeelt hem “omdat Jan Frevijn en Suzanna Sieuws op ’t hof van Saillij in ontucht hadden geleefd en met den anderen clandestien waren getrouwd waarin Saillij hem behulpzaam was geweest.” Dat zal dus waarschijnlijk op het hof Rust na Onrust zijn gebeurd. Waar Saillij zich later heeft gevestigd, is niet bekend, maar zijn zomerverblijf heeft hij in ieder geval behouden. Het echtpaar Saillij zal dus de zomermaanden nog vaak op het landgoed doorgebracht hebben om uit te rusten van de vele beslommingen die een dokters- en advocatenpraktijk met zich meebrengt. Misschien dat ze daarom het landgoed Rust na Onrust hebben genoemd. Saillij overlijdt in mei 1770 te Middelburg en op 22 maart 1771 verkoopt zijn weduwe het buitenverblijf voor 810 ponden Vlaams (€ 2.200,-) aan Anthonij Brouwer. Deze verkoopt het een jaar later door aan Laurens de Pagter, landman te Brigdam-

me. De Pagter is in 1803 nog steeds eigenaar want hij geeft Rust na Onrust als onderpand op een geldlening van 600 pond Vlaams. Hoe het verder is gegaan, is niet helemaal duidelijk.

Theehuis

Volgens de *Kadastrale Atlas* van 1832

Tekeningen van Rust na Onrust door M. Pouwelsen ter gelegenheid van het huwelijk tussen Marinus Hendrik Damme (MHD op de tekening links) en Jacoba Apolonia Beijdals (JAB op tekening rechts), dochter van eigenaar Aarnoud Beijdals, op 14 februari 1844 te Middelburg. (*Zeeuws Archief, Zeeuws Genootschap, Zelandia Illustrata, Documentatie Kunst, nrs. 94-1 en 94-2*)

bestaat het landgoed uit een huis en erf – groot 0,7 ha –, een bos, water (vijver) en bouwland, een huis aan de weg (tuinmanswoning), een boomgaard en een moestuin. De kadastrale aanduiding is Oost-Souburg sectie B, nummers 2 t/m 12. Een van de percelen wordt in de kadastrale leggers vanaf 1832 ook aangeduid als huis van vermaak. In de *Historische Atlas* van circa 1858 heet het Hemelhof en in de

Gemeenteatlas van Kuiper (1866) wordt het De Koepel genoemd. (Een koepel was een theehuisje bij een buitenplaats.) Het perceel kan dus heel goed als theeschenkerij hebben gediend. (Aan een vrij drukke weg als de Vlissingeweg waren naast herbergen ook veel koffiehuisen en misschien ook wel theehuizen te vinden.) Verrukkelijk

moet het zijn geweest om in zo'n prachtige omgeving even uit te rusten van een vermoeiende wandeling en er iets te drinken. In de negentiende eeuw is Aarnout Beijdhals (andere bronnen: Beijdals), bankier te Middelburg, eigenaar en na hem komt het landgoed in bezit van de familie Schorer. In 1872 komen de gebouwen en de grond op naam van Meinard Jacob Iman Sprenger te staan. Op twaalfjarige leeftijd erft hij het landgoed van zijn moeder Christina Johanna Schorer. Zijn vader is Jan Jacob Iman Sprenger, burgemeester van Oostkapelle. In 1909 komt het landgoed in handen van de familie Van de Putte.

Boomgaard

Wij weten niet precies wanneer het buiten is gesloopt. In 1915 wordt het hof samen met de bijbehorende percelen tot één per-

ceel gevormd (B 1461), wat duidt op een verandering van de situatie. Mogelijk zijn toen delen van het landgoed gesloopt. Thans is er niets meer van terug te vinden. Archeologisch onderzoek zou nog wat informatie kunnen verschaffen. Voor de inundatie van 1944 lag er nog wel een grote boomgaard, althans voor Walcherse begrippen. In de jaren twintig van de vorige eeuw woonde Jan Bakker er met zijn gezin. Hij was fruitteiler van beroep. In de volksmond werd het perceel nog altijd De Koepel genoemd. Aan het eind van een lange 'oprijlaan' stonden de gebouwen – een vrijstaand huis en een schuur – midden in de boomgaard. Vanaf de straatweg liep of reed je tussen de fruitbomen door, zo naar het erf. Voor de Abeelse jeugd, waaronder ondergetekende, was de boomgaard een grote trekpleister. Het was erg verleidelijk om er eens te gaan *bogeren*. Met bonzend hart – schichtig rondkijkend of de eigenaar niet in de buurt was – kropen we dan aan de achterzijde van de boomgaard onder de afscheiding door om er appels of pruimen te plukken. Daarna maakten we ons snel uit de voeten om niet alsnog gesnapt te worden. De 'buit' viel overigens meestal zwaar tegen, daar het fruit nog niet of nauwelijks rijp genoeg was om er lekker van te smullen. Zo bleek maar weer dat gestolen goed niet gedijt.

Tijdens de inundatie zijn de gebouwen verwoest door het zeewater. Er waren enkel nog wat puinhopen over. Van de eertijds prachtige boomgaard restten nog wat stompjes van dode fruitbomen. Tijdens de herverkaveling van Walcheren is het land

aan anderen toegewezen en heeft er geen herbouw meer plaatsgevonden. Jan Bakker is toen met zijn vrouw in een huis op Abeele gaan wonen.

J. Kaljouw

Kadastrale minuutplan Oost-Souburg, sectie B blad 2, 1823. (Zeeuws Archief, Kadastrale plans, cat.nr. 1411)

Geraadpleegde bronnen

Zeeuws Archief:

- *Rechterlijke Archieven Zeeuwse Eilanden inv.nrs. 1302, 1307, 1308, 1404, 1444;*
- *Archief Polder Walcheren, inv.nrs. 279, 915 en 916 (overloper 1650 en vergaarboeken 1693-1811);*
- *Archief Polder Walcheren, kadastrale leggers;*
- *Kadastrale Atlas van Zeeland 1832, Walcheren deel 2: Vlissingen, West-Souburg, Oost-Souburg, Ritthem, Middelburg 1997;*
- *A.A. Fokker, 'Levensberichten van Zeeuwse medici', Middelburg 1901.*